

EXTINDERI CIORANIENE ÎN ARTA CONTEMPORANĂ

MARIUS DOBRE

Cioranian influences in contemporary art. The study puts forward some remarkable artistic creations inspired by the life or works of Cioran. Thus, it refers to three plays (*Cioran l'homme à fragments* [Cioran; the Man by Excerpts], *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte* [Paris Attic with a View towards Death] și *Ispita Cioran* [The Cioran Temptation]) accompanied by art-like comments and, in short, to three essayistic-literary works that are rooted in his conception (*Eseu despre Cioran* [Essay on Cioran], *La tentation nihiliste* [The Nihilist Temptation] și *Jurnalul unui cititor* [Diary of a Reader])

Key words: Cioran in art, theatre, photography, drawing, philosophical-literary essay

Considerații introductive

Avem convingerea acum de faptul că Emil Cioran s-a lansat în cultura mare, atât în România, cât și în Franța, în primul rând prin stilul său și abia apoi prin idee. Credem că receptorii săi l-au iubit mai ales pentru stilul său și abia apoi pentru ideile sale. A realizat el însuși acest lucru copleșit de discuțiile asupra scriiturii sale, când nota într-o pagină de jurnal: „Se vorbește despre «stilul» meu. Dar stilul meu nu mă interesează deloc. Am ceva de spus, o spun și de contat contează ceea ce spun; modul în care o spun e secundar. Idealul ar fi să scriem fără stil; mă străduiesc să o fac și am să reușesc. Numai gândul contează. Restul e pentru făcătorii de literatură”¹.

Era de așteptat, deci, ca o operă ce a cunoscut succesul prin intermediul unei expresivități de excepție să continue a trăi în zona care gustă cel mai mult expresia bine construită, zona artei. Formula care s-ar potrivi cel mai bine pentru a ilustra această situație, deși fadă, este: Cioran a reprezentat o bună sursă de inspirație pentru anumiți creatori de artă. Ne-am fi așteptat însă ca influența cea mai mare să o fi avut-o Cioran pe același palier, cel al eseisticii filosofico-literare. Neîndoielnic, există pe acest palier urmași ai lui Cioran, măcar de ar fi să vorbim doar de cei care au scris cărți despre el și care s-au străduit să fie la înălțimea stilisticii sale, și așa menționa acum doar pe Fernando Savater. Ideologia sa sceptică a avut și mai puțini adepți, iar dintre aceștia, cei mai mulți nu au oferit o variantă de continuitate scrisă.

Artele vizuale și teatrul au găsit, într-un poate mod surprinzător, o sursă binevenită în opera filosofului Emil Cioran.

---

¹ Emil Cioran, *Caiete III*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 298; vezi și p. 7.

Recuperarea lui Cioran în teatru

Desigur, textul cioranian, fiind poleit cu metaforă și paradox, poate fi recitat (cel puțin). Și poate fi reconstruit pe teme, astfel încât se poate alcătui un spectacol urmând o anumită temă sau mai multe, precum nașterea, viața, iubirea, moartea, sinuciderea, Dumnezeu, România etc.

În al doilea rând, textul cioranian se pretează, aparent paradoxal, la o redare teatrală pesimistă sau la una optimistă. Să detaliem. În prima variantă, e clar, pesimismul său binecunoscut poate conduce cu ușurință la o astfel de interpretare. În a doua, se pot culege din opera sa acele fragmente care conțin ironii, paradoxuri amuzante, metafore vii, ce pot încânta auzul auditoriului. (Mulți comentatori ai lui Cioran, dincolo de pesimism, au văzut în stilul său ceva „vii, sprintari, plini de umor caustic”, în care strălucește „o stranie bucurie, o veselie inexplicabilă, dar reconfortantă și chiar vivifiantă”, iar conversația cu el, deși plină de idei „înfricoșătoare”, au găsit-o „spirituală, încântătoare”². Umorul său ar fi rezultatul « vitalității sale, al crudei sale lucidități, (...) al pesimismului său triumfant, al insolenței sale imparabile »³. S-a mers până acolo încât s-a pomenit, referitor la umorul său, de « l’humanisme d’un esprit vivant »⁴).

*

Vom prezenta în continuare istoria unui spectacol din categoria celui de-al doilea tip de interpretare, un spectacol ce a avut mult timp un succes remarcabil în România, dar mai ales în Franța.

Este vorba de spectacolul⁵ *Cioran, l’homme à fragments*, conceput și jucat de actrița Genoveva Preda. O actriță pasionată de Cioran se apucă, la sfatul Irinei Mavrodin, cunoscută traducătoare a lui Cioran, să facă o selecție de texte care să fie baza scenariului viitoarei piese. Prima reprezentare are loc în aprilie 2000, la Muzeul Brukenthal din Sibiu, cu ocazia unui colocviu internațional dedicat de asemenea lui Emil Cioran. Reprezentațiile continuă în Franța, în același an, oriunde avea loc o manifestare dedicată lui Cioran, la Paris, Montpellier, Sète. Timp de zece ani va susține acest spectacol în alte multe locuri din Franța, cu un public de toate vârstele, care nu era neapărat specialist în filosofie sau în Cioran, dar care gusta fraza cioraniană rostită de actrița româncă. Presa a reacționat de asemenea pozitiv. Au urmat premii și alte recunoașteri, atât în România, cât și în Franța.

Așa cum am spus deja, Genoveva Preda redă pe scenă un Cioran reconfortant, viu nu doar prin expresie, ci și prin conținut. Selecția de texte operată de

² De pildă, François Bondy, în interviul din 1972, publicat și în *Convorbiri cu Cioran*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 7, sub titlul *Cel mai inactiv om din Paris*, sau Fernando Savater, în interviul *Să scrii ca să trezești*, din același volum, p. 17.

³ Philippe Tiffreau, *Cioran ou la dissection du gouffre*, Henri Veyrer, Paris, 1991, p. 133.

⁴ Ingrid Astier, *L’énergie du désespoir*, în „Le Magazine Littéraire”, nr. 508, Mai 2011, p. 74.

⁵ Istoria spectacolului este preluată din cartea Genovevei Preda, *Destinul unui spectacol: Cioran, l’homme à fragments*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2011, p. 9-42. Am prezentat această carte și sub forma unei recenzii în revista „Cercetări filosofico-psiologice”, nr. 1, 2012, p. 124-126.

actriță din opera cioraniană este revelatoare. Redăm aici câteva, pentru a ne face o oarecare idee⁶:

„Se spune despre mine că aş fi un pesimist. Nu este adevărat. Aceste păreri şcolăreşti sunt groteşti. Am remarcat că spiritele înalte s-au înşelat în ce priveşte diagnosticul asupra mea. Este indiscutabil că există o ruptură între ce gândesc şi ceea ce par a fi. Am avut întotdeauna spiritul înfricoşat. Am făcut totul pentru a suscita neînţelegerile. Numai gândurile care derutează şi fascinează au viitor.”⁷

„Pesimistul este omul care nu suportă o nenorocire. Poziţia mea în faţa unui mare necaz este într-adevăr a unui disperat, dar e o situaţie pe care o accept – şi care, chiar dacă pare curios, nu mă împiedică să trăiesc. Chiar şi în momente de disperare au am avut forţa să râd. Râsul e un triumf al omului asupra universului. Râsul e liberator. O miraculoasă găselniţă. Cred că prin râs omul emană ceva profund în el.”⁸

„Pentru că nu putem fi fericiţi, de ce să nu căutăm să transformăm suferinţa noastră în ceva productiv, dinamic, creativ? De ce să ne plângem de dezastru, când el poate deveni preludiul unei suite de iluminări? Şi toate suferinţele care au chinuit chipul nostru nu sunt oare ele răsăritul transfigurării noastre? O mare bucurie se plăteşte cu mii de tristeţi. Nu v-aţi gândit niciodată că suferinţa este preţul bucuriei şi că o singură viziune se plăteşte cu oboseli infinite? Cei mai mulţi oameni cad în disperare, în depresie, puţini se ridică. Se spune despre mine că sunt un pesimist. Nu! Nu este adevărat. Eu nu detest viaţa. Eu caut viaţa chiar şi în moarte. Nimeni n-a iubit viaţa cu mai multă pasiune decât mine. Iubesc această lume oribilă.”⁹

„Magia muzicii lui Mozart mă farmecă. În puritatea sa aeriană, care atinge uneori o sublimă gravitate, mă simt adesea uşor, transparent. De câteori ascult muzica lui Mozart, simt cum îmi cresc aripi de îngeri, întinse către vaste depărtări. Cu Mozart mă simt în paradis. Nu există senzaţii unice decât în muzică şi în dragoste. Totul e atât de departe şi în acelaşi timp atât de aproape.”¹⁰

„Pentru mine, a scrie înseamnă să mă răzbun pe lume – şi chiar să fiu contra mea. (...) Eu nu pot să scriu decât într-o stare explozivă, într-o stupoare plină de frenezie. Uneori mă întreb dacă în afara freneziilor mele exist cu adevărat. N-am scris un rând la temperatură normală. O carte trebuie să fie scrisă la temperatură înaltă, altfel, ea nu poate fi contagioasă.”¹¹

---

⁶ Geneveva Preda, *Destinul unui spectacol: Cioran, l'homme à fragments*, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2011. Selecţia din această carte nu indică şi locurile din opera lui Cioran unde pot fi găsite, deci cititorul poate avea rezerve legate de alăturarea lor; cel puţin pentru al treilea paragraf din cele ce urmează, autorul acestui articol are mari rezerve că ar putera fi găsite împreună în vreo carte a lui Cioran; aceasta nu minimalizează totuşi efortul Genevevei Preda de a găsi şi valorifica aspectele optimiste ale scrisului cioranian.

⁷ Geneveva Preda, *Destinul unui spectacol: Cioran, l'homme à fragments*, p. 66.

⁸ *Ibidem*, p. 67.

⁹ *Ibidem*, p. 67-68.

¹⁰ *Ibidem*, p. 65.

¹¹ *Ibidem*, p. 75.

Prima observație care ne vine în minte este că textele realmente bine alese au putut captiva orice fel de public, inclusiv elevi de liceu. A doua observație, regăsim în scenariul Genovevei Preda acei colaci de salvare folosiți de Cioran pentru a suporta mai bine viața pe care o tot ocărăse atâta: râsul, muzica și mai ales scrisul. A treia observație: nu trebuie să ne surprindă o asemenea ipostază optimistă în care îl aflăm pe Cioran; doar era omul contrastelor, iar cel mai mare contrast era cel dintre viața sa de zi cu zi și conținutul cărților sale (Eugen Ionescu l-a caracterizat odată ca pe un om vesel care scrie cărți pesimiste), motiv pentru care a și fost ridiculizat uneori (s-a spus chiar că „opera ascunde omul”¹²). În cazul lui Cioran, se poate vorbi, de exemplu, de „porniri ireconciliabile care s-au deprins, încet-încet, să coexiste”¹³. El însuși nu s-a putut autoproclama niciodată până la capăt un sceptic consecvent, autentic, ci a recunoscut că este unul moderat, capabil să guste cu plăcere uneori viața; de multe ori în *Caietele* sale își manifestă dragostea pentru viață, chiar cu exaltare: de pildă – „Nimeni n-a iubit viața cu mai multă patimă ca mine, și totuși am trăit ca și cum n-ar fi fost elementul meu”¹⁴.

Revenind la Genoveva Preda, coperta cărții pe care a scris-o despre acest spectacol introduce cumva cititorul în ceea ce va urma – o fotografie cu Cioran râzând în hohote.

Genoveva Preda spune că nu a vrut să creeze un „personaj Cioran”, ci pur și simplu să arate neapărat fața optimistă a lui Cioran, ci măcar faptul că nu este un autor pesimist¹⁵ (demersul ne pare totuși destul de îndrăzneț). Iată ce spune realizatoarea spectacolului în acest sens: „Ceea ce m-a atras ca actriță la Cioran este valoarea textelor, unicitatea lor, fascinația lor și chiar umorul, curajul său de a scrie fără a se îngriji de consecințe. Îl simt ținându-se în umbra din spatele cuvintelor sale și amuzându-se să ne deruteze. Se aruncă cu furie contra cerului și pământului și, încă mai mult de atât, contra sa însuși. Plânge, suferă, pentru ca, după această tulburare, să se ivească o frază care să răstoarne totul. Unii cred că lucrările sale sunt triste, dar eu găsesc în ele o lumină, o încredere, o imensă vitalitate care se ascunde în cuvinte dulci-amare ale îndoielii și contradicției. Atras de farmecul aspru al singurătății, al misterului liniștii, Cioran este, de asemenea, mișcat de culorile peisajelor, de muzică și de vântul printre frunze. Cărțile lui Cioran mi-au dat curaj, m-au întărit și m-au fulgerat profund (...)”¹⁶.

Despre acest spectacol s-a spus, de pildă, pe lângă aprecierile aduse realizatoarei, că Genoveva Preda a creat, pe de o parte, un personaj, „un Cioran al său, care ne amintește ce acel om cu mii de fețe, care este în noi, pe care l-am putea construi ca al nostru, dacă am avea dorința, intuiția, talentul, răbdarea”, pe de altă parte, un rol care dă impresia că îți vorbește Cioran însuși, un Cioran care se

¹² Michel Onfray, *Dans les travée du theatre vide*, în *Cioran* (Cahiers dirigé par Laurence Tacou et Vincent Piednoir), L’Herne, Paris, 2009, p. 361.

¹³ Andrei Pleșu, *Reversul unui infern*, în „Secolul XX”, nr. 328-329-330, p. 19.

¹⁴ Emil Cioran, *Caiete II*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 277.

¹⁵ Genoveva Preda, *Destinul unui spectacol: Cioran, l’homme à fragments*, p. 127.

¹⁶ *Pourquoi ce spectacle sur Cioran*, interviu cu Genoveva Preda, în vol. *Destinul unui spectacol: Cioran, l’homme à fragments*, p. 173.

cunoaște bine pe sine, care „era conștient de structura sa contradictorie, dar care își găsește liniștea dincolo de cuvinte”¹⁷.

S-a mai spus iarăși că avem, cu acest spectacol, un Cioran revenind printre noi: „Am avut marea plăcere să-l ascult pe Cioran vorbind despre el însuși, grație talentului unei mari actrițe. Era el, foarte viu, revenit printre noi, dând curs liber umorilor sale, când vesel, când pesimist, Cioran *redivivus*, cu îndoielile sale, cu mărturisirile sale, cu umorul său provocator”¹⁸.

*

Un Cioran dramatic ne înfățișează scenaristul Matei Vișniec cu scenariul *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte*, pus în scenă atât în Franța, cât și în România (la Cluj, de către regizorul Radu Afrim).

Matei Vișniec pune în piesele sale personaje celebre precum Cehov, Shakespeare sau Beckett. De ce și Cioran? Răspunsul său¹⁹: „Cioran este foarte aproape de sufletul meu, este român, s-a afirmat la Paris, a demolat în cărțile sale toate ideile susceptibile să salveze umanitatea, toate dogmele, toate ideile preconcepționate, toate speranțele în același timp. A avut o formă de luciditate dusă la extrem”. Sau: „Pe Cehov l-am pus să discute cu propriile sale personaje (...) Cu Cioran am abordat ideea de ultim filosof posibil și ultim mesaj al gândirii în această lume. O lume în care gândirea este înlocuită mai degrabă de imagini și de delirul unei mondializări, despre care nu știu ce înseamnă și care pare să fie noua utopie, dar pe care nici un fel de reflecție nu a pregătit-o”²⁰.

În afară de abordarea unor teme de discuție specific cioraniene, piesa concepută de Vișniec²¹ are și un aspect important biografic, așa cum de altfel este și opera filosofului, în cele din urmă. Personajul Cioran se află în căutarea unor momente ale vieții sale, încercând parcă să-și găsească identitatea.

Totul se petrece sub semnul uitării: în Piața Fürstenberg, Cioran uită mai întâi cum se numesc doi prieteni dragi cu care trebuia să se întâlnească (era vorba, firește, despre Eliade și Ionescu cu care se fotografiase cândva în această piață) – scena 1²²; în grădina Luxemburg, Cioran o întâlnește pe Distinsa Doamnă care face

¹⁷ Cronică la spectacolul Genovevei Preda, redată în volumul *Destinul unui spectacol: Cioran, l'homme à fragments*, p. 145.

¹⁸ Sanda Stolojan, *En souvenir de la soirée à Sète, en octobre 2001*, în vol. Genoveva Preda, *Destinul unui spectacol: Cioran, l'homme à fragments*, p. 223.

¹⁹ *O nouă generație de regizori descoperă textele mele*, interviu cu Matei Vișniec realizat de Ovidiu Șimonca, în „Observator cultural”, 22 apr. 2005.

²⁰ *Matei Vișniec față în față cu Emil Cioran*, interviu realizat de Lucia Dărămuș în „Dacia literară”, nr. 61, 4/2005, reprodus în *Emil Cioran în conștiința contemporanilor săi din exil*, creștomatie de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing, București, 2007, p. 362.

²¹ Apărută și sub formă de carte; în România la Editura Paralela 45, Pitești, 2005, în Franța, Éditions Lansman, 2007, cu titlul *Les detours Cioran ou Mansarde à Paris avec vue sur la mort*.

²² Matei Vișniec, *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte*, ediția a III-a, Editura Paralela 45, Pitești, 2011, p. 11-13; vom cita în continuare această ediție.

firimturi (memoria, propria sa memorie, de fapt), căreia îi spune că nu mai știe unde locuiește (nu mai știe ce înseamnă acasă – condiția apatridului; așteaptă trenul Orient Expres, care trebuia să-l aducă pe fratele său, Aurel – căutarea originilor, a casei lăsate în România –, dar uită că trenul nu trece prin București) – scenele 2 și 3²³. Îl regăsim apoi pe Cioran ca „student etern” căutând cantina univerității, în timp ce un profesor de filosofie orb ține un curs despre filosofia lui Cioran, punctând temele principale ale acesteia, și declarând-o în esență un „hău” care înghite toate ideile Occidentului și Orientului, toate preceptele morale și axiologice – scena²⁴. În mansarda sa devenită, iată, „simbol cultural”²⁵, Cioran primește un tânăr care vrea să se sinucidă; Cioran îl descurajează și sinuciderea nu mai are loc; sesizăm acum un soi de dezacord al lui Vișniec legat de Cioran în răspunsul tânărului la descurajarea lui Cioran (apropos de atitudinea ambiguă a filosofului în problema sinuciderii): „Nu mai suport piruetele dumneavoastră filosofice...” – scena 5²⁶. În scena 6, se amintește relația „nepotrivită” pe care a avut-o cu nemțoaica Friedgard Thoma, o femeie cu mult mai tânără decât el, pentru care făcuse o pasiune adolescentină²⁷. În scena 7, Cioran apare apoi la Prefectură în fața Comisiei de apatrizi (este acuzat că a locuit în Franța, dar nu a cerut cetățenie franceză, și că a jignit țara în care s-a născut – i se amintesc expresii precum „neant valah”, „periferie a spiritului”, „geografie fără istorie”), la Ministerul Justiției (unde este acuzat de trecutul său de dreapta)²⁸. La Spitalul Broca – scena 8 – îl vedem pe Cioran în fața bolii sale crunte (Alzheimer), primește iarăși noi acuzații, printre care ponegrirea lui Dumnezeu²⁹. Scena următoare se petrece la Dieppe, unde mergea des în vacanță; aici este evocată cu Simone Boué, partenera sa de viață, cu care a trăit alături timp de 50 de ani³⁰. Mai departe, ne aflăm la palatul Elysée, cu președintele Mitterrand, cel care îl admira și care l-a invitat și la o recepție, dialog introdus aici probabil pentru a marca momentul cel mai înalt de glorie și de popularitate al lui Cioran din anii ’80³¹. În penultima scenă, după atâtea acuzații, personajele piesei aduc un ultim omagiu celui care a luptat pentru vindecarea de idei a umanității³². Și, în fine, revenit la Sibiu, se reîntâlnește pe sine tânăr, la 22 de ani, proaspăt absolvent de filosofie, insomniac, apoi la Rășinari, pe Coasta Boacii, întruchiparea paradisului copilăriei (o întoarcere echivalentă cu finalul vieții, anunțat de o bocitoare din fundal)³³.

²³ *Ibidem*, 14-24.

²⁴ *Ibidem*, p. 24-32.

²⁵ Cf. Daniela Magiaru, *Matei Vișniec. Mirajul cuvintelor calde*, Institutul Cultural Român, București, 2011, p. 71.

²⁶ Matei Vișniec, *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte*, p. 32-36.

²⁷ *Ibidem*, p. 40-42.

²⁸ *Ibidem*, p. 42-50.

²⁹ *Ibidem*, p. 50-56.

³⁰ *Ibidem*, p. 56-60.

³¹ *Ibidem*, p. 61-65.

³² *Ibidem*, p. 68-72.

³³ *Ibidem*, p. 73-77.

Metafora pierderii memoriei, a uitării, a fost preferată aici de Vișniec pentru că Cioran însuși a plecat dintre vii prin pierderea memoriei, or se pare că aceasta este o caracteristică a lumii moderne: „(...) suntem îmbarcați pe această planetă care a luat o viteză extraordinară spre o pierdere a memoriei. (...) Cu cât mai multe canale de televiziune și posturi de radio avem, cu atât memoria noastră se fărâmițează mai mult. Acesta este paradoxul lumii contemporane, care nu-și mai păstrează legăturile cu trecutul decât pentru a câștiga bani sau pentru a face spectacol de consum”³⁴.

Vișniec este un dramaturg care a plăcut filosofia lui Cioran; de aceea, presupunem că acuzațiile pe care i le aduce lui Cioran pe parcursul piesei sale de teatru nu sunt simple asigurări (de ordin politic, necesare în Occident, și mai ales la Paris, după moartea lui Cioran, atunci când scrii despre el) că atacă un gânditor care s-a compromis prin trecutul său politic, ci sunt eventuale reproșuri ale unui inamic imaginar, naiv-optimist, care poate fi oricare dintre noi și care nu a gustat niciodată o filosofie pesimistă.

*

O altă versiune dramatică a realizat și regizorul Gavril Pinte în spectacolul *Ispita Cioran. O biografie poetică despre opera și viața lui Emil Cioran*. Avem de a face de data aceasta cu o piesă de teatru modern, cu mai mulți actori, nu cu o recitare de fragmente. Din nou vorbim despre o piesă de succes, datorată în mare parte, credem, locului de desfășurare aparte: tramvaiul dintre Sibiu și Rășinari, motiv pentru care piesa este însoțită de anunțul „Spectacol itinerant. În tramvai, Muzeul în aer liber ASTRA-Rășinari și retur”.

Intenția spectacolului este să-l înfățișeze pe Cioran sub multiplele sale înfățișări, citatele și capitolele puse în scenă încercând să redea aceste „înfățișări”; este din nou o abordare puternic biografică. Se redau temele principale ale gândirii lui Cioran, asemănător cu versiunea lui Vișniec: spectacolul debutează cu referiri la trista soartă a României și a poporului român (chiar primele cuvinte ale piesei sunt elocvente în acest sens – „Născut în neam fără noroc...”); se amintește de fericita copilărie a filosofului și ruptura de satul natal, ruptură care a marcat începutul coșmarului, adică restul vieții sale; urmează prezentarea unei biografii (este recitat efectiv un Curriculum vitae) care culminează cu binecunoscuta implicare politică din tinerețe; apoi părăsirea patriei natale și trecerea la limba franceză – a doua ruptură majoră a vieții lui Cioran; valorificarea ideii de sinucidere, în sensul că singurul curaj autentic este acela de a nu te sinucide; preocuparea pentru Dumnezeu și religie este redată sub forma zbuciumului cioranian situat între pasiunea pentru fenomenul religios și necredința în niciun Dumnezeu (citatul următor este relevant: „Nimeni nu e mai religios sau mai nereligios decât mine”); scepticismul metodic al filosofului este redat în piesă printr-o abundență de citate despre îndoială și incertitudine; imaginea scrisului ca terapie este înfățișată din nou printr-o multitudine de citate (foarte bine selectate, ca și în cazul scepticismului);

---

³⁴ Matei Vișniec *față în față cu Emil Cioran*, p. 358.

nu este ocolit nici subiectul Friedgard Thoma; în fine, ultima parte este consacrată bătrâneții și blazării, bolii sale cumplite, la Spitalul Broca și Simone Boué alături.

„Călătoria” cu tramvaiul este parte din scenariu, cu opriri în stații și coborâri, toate semnificând ceva. Dintre toate, oprirea din Rășinari este cea mai intensă; redăm aici dintr-o cronică³⁵ de pe un afiș al spectacolului prezentat și în cadrul Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu, în 2011: „La Rășinari, odată cu ieșirea din tramvai, scenariul e împărțit în patru momente-cheie, fiecare începând cu o «naștere din cenușă» sau cu o cădere în timp: actorii, ascunși în interiorul unor cuburi (de mărime umană) din hârtie, se revarsă afară, odată cu incendierea și destrămarea pereților cuburilor. Cele patru momente sunt structurate pe tot atâtea mari teme: timpul, boala, sinuciderea, credința. Scenele se joacă vibrant, intens, dând expresie într-un mod autentic frământărilor și controverselor ce au scindat eul cioranian. Odată cu această descătușare și epuizare prin *ardere* a conflictelor existențiale, spectacolul continuă cu drumul de întoarcere, lăsând să se întrevadă un Cioran reconciliat cu sine, resemnat și contemplativ, aproape liric.”

*

Alte spectacole inspirate de Cioran, despre care nu avem prea multe informații, fiind prea îndepărtate fie în timp, fie în spațiu:

În 1998, Laurent Frechuret pune în scenă piesa *Insomnies*, după Cioran, la Théâtre du Conservatoire.

În 2002, la București s-a jucat piesa *Celălalt Cioran*, realizată de criticul George Banu și Radu Penciulescu.

În 2011, la Ambasada României din Paris s-a jucat piesa *Emil et un Cioran*, un eveniment cu coregrafie și muzică sub direcția lui Laurent Schuh, cu texte din *Caiete*, selectate de George Banu și Ingrid Astier.

Alte abordări artistice inspirate de scrisul cioranian

Textele lui Cioran au putut inspira și specialiștii în fotografie. În decembrie 2011, la Institutul Cultural Român, un colectiv de absolvenți și profesori de la Școala de Poetică Fotografică (Andrei Contiu, Gyuri Ilinca, Silviu Pavel, Raul Stanislav) sub coordonarea lui Francisc Mraz au realizat o expoziție de fotografii inspirate de scurte texte ale lui Emil Cioran. Expoziția fusese însă prezentată mai întâi la Paris, în aprilie 2011, astfel că avem un fel de apreciere din partea „Le Magazine Littéraire”, în mai, în numărul de revistă dedicat lui Emil Cioran. Iată cronică respectivă³⁶: „Exposer en images la pensée provocatrice, métaphysique et désespérée de Cioran? Tel est le défi que se sont proposés cinq photographes de L'École roumaine de Poétique Photographique, à l'occasion du centenaire du philosophe. À partir d'aphorismes et de maximes tirés du plus caractéristique de ses livres, *De l'inconvénient d'être né*, les artistes Francisc Mraz, Gyuri Ilinca,

³⁵ Semnată de Vlad Pârău.

³⁶ „Magazine Littéraire”, nr. 508, mai 2011.

Raul Tanislav, Silviu Pavel et Andrei Contiu ont réalisé une trentaine de clichés déconcertants, interrogatifs et parfois angoissants, à l'image de ce grand styliste du doute. « Son esprit est peut-être comme un diamant trop grand, luisant trois fois plus que la perfection », explique Francisc Mraz, commissaire d'exposition et directeur de l'École Poétique photographique. Et quoi de plus approprié, peut-être, que la photographie, cette écriture de la lumière, pour appréhender la pensée extralucide de Cioran ? »

*

Este de amintit în acest context și expoziția de desene a lui Dan Perjovschi în cadrul proiectului *Cioran în stradă*, organizat tot de Institutul Cultural Român, alături de Ambasada Franței la București, cu prilejul centenarului nașterii lui Cioran. Dan Perjovschi interpretează grafic 20 de aforisme ale lui Emil Cioran, expunându-și rezultatele în câteva stații de metrou și autobuz. Proiectul a debutat cu desenarea unui perete în curtea Institutului Francez din București.

Eseistică filosofico-literară pe linia lui Cioran

Există însă și lucrări eseistico-filosofice care se revendică explicit din gândirea cioraniană. Este de menționat în primul rând lucrarea lui Fernando Savater, *Eseu despre Cioran*, care, deși pare un demers interpretativ-explicativ, exegetic, este o dezvoltare și un exercițiu filosofic ce pornește de la marile teme de discuție din filosofia cioraniană. Savater mărturisește că, încă de la prima pagină citită (era vorba de prima pagină din *Demiurgul cel rău*), „s-a îndrăgostit de el”: „(...) am hotărât să-mi procur cât mai curând toate celelalte cărți ale lui, am început să *cioranizez* verbal și în scris în răgazurile mele, mi l-am ales nu ca pe un maestru, nici măcar ca pe un simplu model, ci mai degrabă ca pe *daimonul* meu lăuntric”³⁷. Dar nu ezită să îl numească în alt loc mentorul său³⁸. O vreme îl imita fără rezerve în propriile scrieri, de unde reproșuri de genul: „A, vasăzică de-acolo ai scos tot!”³⁹. Și a urmat o teză de doctorat despre Cioran, cea care a fost publicată mai târziu cu titlul amintit mai sus, o teză totuși atipică, într-un fel ne-academică prin lipsa schematismului specific tezelor de doctorat și prin forma expresivă de elaborare. În anii 70, când Savater susținea teza de doctorat, Cioran era un autor necunoscut în Spania (Savater povestește că o asemenea filosofie și un asemenea personaj intriga așa de tare juriul, încât cineva l-a acuzat că totul era o născocire a doctorandului)⁴⁰.

Iată, spre exemplu doar, un exercițiu filosofic în marginea morții și a scepticismului, două teme dragi și filosofului român: „(...) moartea e și ea o credință ca oricare alta ce are în sprijinul său un tulpure argument statistic, utilitatea ei ca motor al acțiunilor fiind neîndoielnică: dacă n-am fi amenințați să murim – de foame, de plictiseală sau de o lovitură de pumnal – am săvârși puține

³⁷ Fernando Savater, *Eseu despre Cioran*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 7.

³⁸ *Ibidem*, p. 9.

³⁹ *Ibidem*, p. 9.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 10.

acțiuni. Poate unicul avantaj al lucidității ar fi, ca o compensație a faptului de a îngreua viața, acela de a ridica obstacole nu mai mici în calea morții. Adevăratul sceptic nu se sinucide niciodată: a te omorî este un act de credință”⁴¹.

Sau despre Demiurgul cel rău: „Nimic mai folositor decât acest demiurg ticălos căruia-i putem pune în cărcă toate deficiențele și nemerniciile noastre, origine a răului și, ca atare, a universului, pervers *pentru că* e creator. Este un Dumnezeu contra căruia putem huli cu îndreptățire, opera lui se întoarce constant împotriva și noi ne simțim despovărați de cea mai mare parte din responsabilitățile noastre știind că răul din noi este, în ultimă analiză, produsul său, după chipul și asemănarea sa”⁴².

*

Un alt scriitor care vorbește deschis în eseurile sale despre „modelul său” Cioran este Roland Jaccard. Autor și al unui volum de amintiri despre Cioran⁴³, el îndrăznește să meargă filosofic și pe cont propriu, cu toate că în eseurile sale are modestia de a recunoaște că „nu se va înălța niciodată la înălțimea geniului lui Cioran”⁴⁴.

Jaccard comentează ca și Cioran diferite situații de viață, face apel la autori care îi plăceau și lui Cioran, precum Dostoievski, Schopenhauer sau Nietzsche, vorbește despre budism și creștinism, sau despre viață, bătrânețe, moarte și sinucidere. Nu ocolește sentința sau generalizarea emoțional-persuasivă, așa cum o făcea deseori și Cioran. Iată o mostră stilistică aparținând acestui cioranian: „Bătrânețea? Un complot urzit de către tineri contra celor mai în vârstă. Moartea? O maladie a imaginației”⁴⁵.

Același tip de abordare o mai putem regăsi și la Éliisa Brune, în cartea *La mort dans l'âme. Tango avec Cioran*⁴⁶.

*

În România, mai multe personalități literare sau filosofice au fost numite de-a lungul timpului „noul Cioran”, fără a avea neapărat o filiație directă cu marele eseist. Unele astfel de atribuiri au fost, probabil, simple superlative acordate mărinimos de criticii din presa culturală, de vreme ce nu avem până în momentul de față un personaj exponențial care să merite acest titlu prin mai multe scrieri, prin constanță.

Cel mai recent „nou Cioran” este un tânăr retras la țară (să ne imaginăm deci „un Cioran care schimbă Parisul pe Coasta Boacii”⁴⁷) cu o mare pasiune pentru citit: Gabriel Liiceanu. Rezultatul acestei pasiuni este un jurnal ținut în marginea lecturilor: *Jurnalul unui cititor*.

⁴¹ *Ibidem*, p. 49.

⁴² *Ibidem*, p. 84.

⁴³ Roland Jaccard, *Cioran et compagnie*, Presses Universitaires de France, Paris, 2005.

⁴⁴ Roland Jaccard, *La tentation nihiliste*, Presses Universitaires de France, Paris, 2012, p. 10.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 79.

⁴⁶ Apărută în 2001, Odile Jacob, Paris.

⁴⁷ Cf. Gabriel Liiceanu, *Cuvânt înainte* la Gabriel Brebenar, *Jurnalul unui cititor*, Editura Humanitas, București, 2011, p. 6.

Entuziast admirator al celor trei mari filosofi români cu rădăcini interbelice, Noica, Eliade și Cioran, el își construiește jurnalul mai ales în jurul ideilor acestora. Cel mai mult îl admiră pe Noica, dar atitudinea sa existențială nu este una optimist-noiciană, ci mai degrabă una pesimist cioraniană. Următoarele rânduri, de pildă, ilustrează această categorisire: „Unde ne grăbim și de ce? Alergăm spre moarte și nu mai rămâne nimic, nimic...”⁴⁸; „În fiecare zi se sinucid zeci, poate sute de oameni, eu de ce n-aș putea? Nu sunt stăpânul propriei nașteri și în bună măsură nici al propriei vieți. Dar moartea *îmi aparține*, aici întâmplarea nu are ce căuta. Trebuie să merg în întâmpinarea morții liniștit”⁴⁹; „Acum îs fericit. Chiar fericit. Dar *știu* că fericirea mea nu anulează niciun atom din *Răul lumii*. Doar că acestuia i se refuză accesul în conștiința mea”⁵⁰; „E absurd ca Dumnezeu să îngăduie atâtea atroce suferințe. Dacă Dumnezeu nu există, e la fel de absurd. Și poate că absența lui e chiar mai tragică decât o prezență *indiferentă*. În caz că există, mai există și speranța unui răspuns oarecare, poate *absolut*. Dacă nu, nu”⁵¹; „S-au scris prea multe cărți de-a lungul veacurilor, «s-a exagerat», vorba lui Cioran. Și-atunci? De ce mai mâzgălesc și eu? Pur și simplu nu pot să nu o fac. Citind și citând, sporesc exagerarea celor care au scris înaintea mea”⁵².

O asemenea filiație o recunoaște și autorul jurnalului: „Cred că, după Eliade – dar acesta a scris mult mai mult – Cioran e autorul pe care l-am frecventat cel mai des. Pesimismul, vorba lui E. Ionesco, mi-a devenit mediu firesc de viață. Sau aproape. Dar Cioran mi-a oferit și o extraordinară deschidere... nu știu cum să-i spun..., *culturală* nu e chiar cuvântul potrivit, dar e cel mai aproape de ce vreau să spun”⁵³.

*Acknowledgement: Cercetarea aferentă acestui articol a făcut parte din proiectul POSDRU/89/1.5/S/63663.

⁴⁸ Gabriel Brebenar, *Jurnalul unui cititor*, p. 25.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 32.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 33.

⁵¹ *Ibidem*, p. 83-84.

⁵² *Ibidem*, p. 202.

⁵³ *Ibidem*, p. 145.